

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/4 2018 s. 2189-2203, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRKÇEDE GÖÇÜŞME: TANIM VE TASNİF

Serpil ERSÖZ*

Geliş Tarihi: Mayıs, 2018

Kabul Tarihi: Ekim, 2018

Öz

Göçüşme, Türkçe sözlükte “Bir kelime içinde birbirini izleyen iki ünsüzün yer değiştirmesi” olarak tanımlanmaktadır. Türkçede pek çok gramer kitabında veya terim sözlüğünde de yerini almıştır. Fakat buna rağmen konuyla ilgili yapılan tanımların ve sınıflandırmaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiği fark edilmiştir. Çünkü yapılan tanımlarda “bir kelime içinde”, “sesler arasında” veya “iki ses arasında” şeklindeki açıklamalar öne çıkmaktadır. Halbuki Türkçedeki göçüşmede seslerle birlikte hecelerin ve kelimelerin de yer değiştirdiği tespit edilmiştir. Bu yüzden makalede öncelikle bir göçüşme tanımı yapılmaya çalışılmış, ardından da göçüşmenin türleri, yer değiştiren unsurlara göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Buna göre *bir söz zincirinde birbirlerine komşu olan ya da olmayan birimlerin (ses, hece, kelime...) bilinçli ya da istemsiz bir şekilde yer değiştirmesidir* şeklinde tanımlanan göçüşme 1) Ses Göçüşmesi; 2) Hece Göçüşmesi ve 3) Kelime Göçüşmesi olarak üçe ayrılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göçüşme, Metatez, Türk Dili, Türkçe.

METATHESIS IN TURKISH: DEFINITION AND CLASSIFICATION

Abstract

Metathesis is defined as “changing place of two successive consonants in one word” in the Turkish dictionary. It has taken place in many grammar books or in the glossaries of the Turkish language. However, it has been noticed that the definitions and classifications made about the subject should be reviewed. Because the explanations in the form of “in a word”, “between the voices” or “between the two voices” in the definitions come to the forefront. However, it has been found that the syllables and words also change place along with the voices in the metathesis in Turkish. Therefore, it was first tried to define a more comprehensive definition of metathesis, and then to classify the types of metathesis according to the elements that change place.

According to this, the metathesis, for which the definition *as consciously or unconsciously changing of place of the units which are adjacent or not adjacent to each other in a word chain (voice, syllable, word...)* has been suggested, has been divided into three as 1) Phonetic Metathesis; 2) Syllabic Metathesis and 3) Lexical Metathesis.

Keywords: Metathesis, Turkish Language, Turkish.

* Dr. Öğr. Üyesi; Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, serpilerso@yaho.com.

Türkiye Türkçesi gramerciliğinde metatez veya yer değiştirme gibi adlarla da anılan göçüşme, Türkçe Sözlükte “Bir kelime içinde birbirini izleyen iki ünsüzün yer değiştirmesi” olarak izah edilir. Türkçe Sözlük’ten başka gramer terimleri sözlüklerinde ve gramer kitaplarında da göçüşmenin tanımına rastlanır. Örneğin Zeynep Korkmaz tarafından yayınlanan Gramer Terimleri Sözlüğü’nde göçüşme, “Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayı” (Korkmaz, 2003, s. 107); Berke Vardar tarafından hazırlanan bir diğer gramer terimleri sözlüğünde ise “Bir sözcük içinde birbirini izleyen iki sesbirimin yer değiştirmesi” (Vardar, 2002, s. 104) şeklinde tanımlanır. Göçüşme tanımının yapıldığı gramer kitaplarına örnek olarak Banguoğlu, Ergin ve Karaağaç tarafından hazırlanan çalışmalar gösterilebilir. Bu eserlerde Tahsin Banguoğlu (1974, s. 70), Muharrem Ergin (1993, s. 50) ve Günay Karaağaç (2010, s. 77) göçüşmenin yalnızca iki ses arasında görüldüğünü belirtir. Türkçenin Ses Dizimi adlı çalışmasında Ömer Demircan “Sesletimi kolaylaştırmak için bitişik ya da komşu sesler arasında yer değiştirme olabilir” şeklinde bir açıklama yapar (2001, s. 95). Süer Eker de bir sözcük içindeki seslerin yer değiştirmesi olarak tanımlar (Eker, 2003, s. 241). Sezai Güneş ise göçüşmeyi “aynı kelime içerisinde yer alan iki ünsüzün birbiriyle yer değiştirmesinden ibaret” (2009, s. 78) görmektedir.

Yukarıdaki kısa özetten de görüldüğü üzere göçüşme tanımlarında “bir kelime içinde”, “sesler arasında” veya “iki ses arasında” şeklindeki açıklamalar öne çıkmaktadır. Hepsinin ortak noktası ise, yapılan açıklamalardan sonra yalnızca iki ünsüz arasında (ya da en iyi ihtimalle, bir ünlü ile bir ünsüz veya bir ünlü ile bir başka ünlü arasında) meydana gelen göçüşme örneklerini sunmalarındır.

Konuyla ilgili Türkiye’deki en kapsamlı açıklama Kerim Demirci tarafından yapılmıştır (2015, s. 92-94). Demirci, göçüşmeyi “hem fonolojide, hem de kelime grupları ve cümle gibi dilin daha üst düzeylerinde meydana gelen yer değiştirme” şeklinde izah eder ve fonoloji boyutu için yalnızca ünsüz göçüşmesine dair örnekler sıralar. Demirci ayrıca bir dil hastalığı olarak meydana gelen göçüşmeden de bahseder. Düşünülen ile söylenen arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan bu olay, genellikle art arda gelen kelimelerin ilk hecelerinin birbirleri arasında çaprazlanarak söylenmesi ile ortaya çıkar, örneğin *bas gaza* yerine *gaz basa* (Demirci, 2015, s. 92). Bundan başka Demirci iradesiz olarak cümle boyutunda ve bilerek yapılan edebî ve estetik amaçlı göçüşmeleri de anlatır.

Türk dili ile ilgili olarak yapılan yeni araştırmalar, beraberinde konuyla ilgili bilginin güncellenmesini de gerektirmektedir. İlk olarak Türkçedeki “üç ünsüzlü göçüşme”yi Türkoloji literatürüne tanıtmaya hedefiyle ortaya çıkan bu makalenin amacı, hazırlık süreci boyunca yapılan incelemeler esnasında literatürde tespit edilen eksiklikler sebebiyle değiştirilmiştir. Yapılan bu

ön araştırmalarda Türkçedeki göçüşmenin tanımından tasnifine kadar daha geniş kapsamlı olarak yeniden ele alınması gerektiği görülmüştür. Aslında “türlerini henüz net olarak belirleyip adlandıramadığımız” (Karaağaç, 2010, s. 77; 2013, s. 436) göçüşme ile ilgili bu eksikliği daha önce, Karaağaç da hissetmiştir. Aynı şekilde Hasan Eren de “eldeki eski ve yeni kaynaklardan esaslı bir surette istifade edilerek bu hadiselerin yeniden araştırılması, Türk dili araştırmaları bakımından büyük bir ihtiyaçtır” (Eren, 1953, s. 1) demektedir. İşte bu ihtiyaç üzerine doğan makalenin temel amacı, göçüşme konusu içinde tanımlanmayan ancak Türkçede var olan göçüşme türlerine dikkat çekmek ve Türkçedeki göçüşmenin tanım ve tasnifi üzerine yeniden düşündürmektir. Makalenin malzemesi, yine Hasan Eren’in belirttiği gibi, “eldeki eski ve yeni kaynaklardan istifade edilerek” oluşturulmuştur.

Türkiye Türkolojisindeki Göçüşme Çalışmaları

Türk literatüründeki ilk göçüşme çalışmalarından biri Hasan Eren’e aittir. Eren, makalesinde bugünkü Özbek, Karakalpak, Nogay, Kumuk, Yakut, Tatar, Balkar, Başkır, Kalmuk, Kırgız, Çuvaş, Altay gibi Türk lehçelerini karşılaştırmalı olarak incelemiş ve elde ettiği yakın göçüşme örneklerini $K_1K_2 \sim K_2K_1$ şeklinde (ör. *lm~ml* “çölmek~çömlük”), uzak göçüşme örneklerini de $K_1 \sim K_2$ şeklinde (ör. *l~z* “bilezik~bezelek”) vermiştir.¹

Mevcut literatürde göçüşmenin yalnızca ünsüzler ile ilgili görülmesi, daha 1955 yılında Ahmet Caferoğlu’nun dikkatini çekerek itirazına sebep olmuştur. Caferoğlu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “... varlığına bolca rastlanan bu dil hadisesi, şimdiye kadar, ancak ve ancak, komşu konsonlarla, komşu olmayan konsonlar arasında, düşünülmüştür. ... Fakat benim elde edebildiğim yeni bir görüşe göre, Metathése hadisesi, yalnız konson gelişme ve değişimleri bahsinde incelenmemeli, buraya asimilasyon çevresine soktuğumuz vokal yer değişimlerini de eklemeliyiz.” Fakat kendisi bu konunun yalnızca ele alınması gerektiğini belirtmekle yetinmiş, makalesinde ünlü göçüşmesi örneklerini incelememiştir. Türkiye Türkçesinin ağızlarından derlediği ünsüz göçüşmesi örneklerini ise “komşu konsonlar arasında” ve “komşu olmayan konsonlar arasında” olmak üzere ikiye ayırarak listelemiştir. Komşu konsonlar arasındaki göçüşmeyi $K_2K_1 < K_1K_2$ sistemiyle (ör. *vy<yv* “hayvar<havyar”), komşu olmayan konsonlar arasındakiini ise aralarına tire “-“ işareti koyarak $K_2-K_1 < K_1-K_2$ sistemiyle (ör. *l-r<r-l* “ireli<ileri”) vermiştir.²

¹ Makale boyunca kullanılacak kısaltmalar: K: “Konsonant, ünsüz”, V: “Vokal, ünlü”. K ve V kısaltmalarından hemen sonra altsimge olarak gelen rakamlar (ör. K_1V_2), ilgili sesin kelime içindeki sırasını göstermektedir. Uzak göçüşme örneklerini verirken K ve V kısaltmaları arasında kullanılan – “tire” işareti, mesafeyi bildirir.

² Caferoğlu’nun verdiği örnekler arasında, belirtilen sistemlere aykırı örnekler bulunduğunu da şimdiden belirtelim. Aslında sadece Caferoğlu’nun değil, mevcut literatürdeki pek çok çalışmanın listesindeki örneklerden bazılarının, verilen başlıklarla uyumadığı görülmüştür. Hem Caferoğlu’nun hem de diğer araştırmacıların listesinde yer alan ve verilen başlıklarla uyumayan bu farklı yapıdaki örnekler makalenin ilerleyen bölümlerinde incelenerek yeniden adlandırılıp sınıflandırılacaktır.

Ahmet Caferoğlu'nun 1955 yılındaki itirazına rağmen, araştırmacılar uzun süre göçüşmeyi yalnızca ünsüzler ile ilgili görmeye devam etmiştir. Ancak yakın zamandaki çalışmalarda ünlü göçüşmelerinden artık bahsedilmeye başlanmıştır. Örneğin ünlü göçüşmesi konusu, Faruk Yıldırım tarafından başlı başına bir bildiri olarak ele alınmıştır (Yıldırım, 1999). Yıldırım çalışmasında, literatürde genellikle az olduğu söylenen ünlü göçüşmesinin Çukurova ağzında yaygın olduğunu belirtir. Yıldırım, elde ettiği verileri, farklı bir yöntemle ele almış, göçüşme öncesi ve sonrası ses sırasını gösteren bir sistemde değil oluşum sebeplerine göre sıralamıştır. Bu yüzden, bildiri boyunca hangi ünlüler arasında göçüşme olduğunu takip etmek güçtür. Ancak klasik bir listelemin daha üstünde, bir izah çalışması yapıldığını da belirtmek gerekir. Ulutaş da (2007) göçüşmenin Türkçenin hece sistemiyle ilgili olup olmadığını araştırdığı yazısında ünsüzler yanında ünlülerin ve hecelerin de yer değiştirebildiğinden bahseder.

Önder Çağırın ünsüz göçüşmesi ile ilgili çalışmasında göçüşmelerin, ünsüzlerin ağız açıklığı derecesine göre belirli bir sıra takip ettiğini belirlemiştir (Çağırın, 1999). Bu sırayı şu şekilde belirlemiştir: *y, v, l, r, ğ, n, m, ş, f, z, s, h, d, b, g, ç, c, p, t, k*.

Göçüşmenin sebepleriyle ilgili başka araştırmacılar da (örneğin İpek, 2009; Kök, 2016) çalışmış fakat hemen hepsi göçüşme için bir kural belirlemenin zor olduğu sonucuna varmıştır.

Göçüşmeyi, Leonard Bloomfield'den naklen “bir kelime içindeki iki fonemin nöbetleşmesi”; Ronald W. Langacker'den naklen “unsurların sıralanış şeklindeki değişiklik” olarak tanımlayan Karaağaç, diğer dillerle birlikte Türkçede de genellikle *ç, ş, d, t, z, s, v, f, n, y* ve özellikle de *r* ve *l* ünsüzlerini taşıyan kelimelerde bu ses hadisesinin görüldüğünü belirtir (Karaağaç, 2013, s. 437). Karaağaç bu makalesinde göçüşmeli şekiller olduğunu düşündüğü *karşı, şimşek, ekşi, atla-* sözlerinin yapısını ayrıntılı olarak inceler.

Mevcut literatürden anlaşıldığı kadarıyla, Türkçedeki göçüşme olayı sebepleriyle birlikte detaylı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır. Fakat bir ses olayının sebeplerinin yorumlanabilmesi ve varsa bir sisteminin ortaya konabilmesi için, her şeyden önce, verilerin doğru bir şekilde sınıflandırılması gerekmektedir. Yukarıdaki literatür özetinden de anlaşılacağı üzere, Türkçedeki göçüşme konusunda henüz kapsayıcı bir sınıflandırma yapılmamıştır. Bu yüzden makalede bir sınıflandırma denemesi yapılmaya çalışılacaktır.

Türkçede Göçüşme'nin Tanımı: İtirazlar - Öneriler

Makalenin giriş kısmında da belirtildiği gibi göçüşme olayı, “ünsüzler arasında”, “iki ses arasında” veya “bir kelime içinde” düşünüldüğü için, onunla ilgili yapılan tanımlarda da bu ifadeler geçmektedir:

Göçüşme tanımlarında genellikle “iki ses arasında” şeklinde ayrıntı verilir. Ancak göçüşme sadece iki ses arasında değil, üç ya da daha fazla ses arasında da olabilmektedir. Ayrıca sesler arasında olabildiği gibi göçüşmenin, hece ve kelime boyutunda da meydana geldiği görülmüştür.

Göçüşme hem tek bir kelime içinde, hem de kelimeler arasında gerçekleşebilir. Bu yüzden de, göçüşmenin “tek bir kelime içi”nde düşünülmesi yerine “bir söz zincirinde” gerçekleştiğinin dikkate alınması daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.

Dolayısıyla göçüşmenin tanımı, *bir söz zincirinde birbirlerine komşu olan ya olmayan birimlerin (ses, hece, kelime ...vs.) bilinçli ya da istemsiz bir şekilde yer değiştirmesidir*, şeklinde önerilebilir. Göçüşme, komşu birimler arasında gerçekleşirse *yakın göçüşme*, birbirinden uzak birimler arasında gerçekleşirse *uzak göçüşme* adını alır.

Türkçedeki Göçüşme Türleri

Buradaki sınıflandırma denemesi, göçüşmenin meydana geldiği birimler esas alınarak yapılmıştır. *Ses, hece ve kelime* boyutunda gerçekleşebildiği için, öncelikle bu başlıklar oluşturulmuştur. Sonrasında ise yer değiştiren unsurların *ünlü* ya da *ünsüz* olmalarına göre alt başlıklar açılmıştır.

1. Ses Göçüşmesi: Göçüşme hem ünlüler, hem ünsüzler ve hem de ünlü ve ünsüzler arasında olabilir. Genellikle iki, bazen de üç veya daha fazla sesbirimin yeri değişebilir. Ses göçüşmeleri tek bir kelime içinde olabileceği gibi, art arda gelen iki kelime arasında da görülebilir. Bu durum, yukarıda da belirtildiği gibi göçüşmelerin söz zincirinde gerçekleşen bir yer değiştirme olarak düşünülmesi gerektiği ile ilgilidir. Bu bağlamda verilebilecek yalnızca bir örneğe Köktürkçede rastlanmıştır: “*alkış erdem*” ~ “*arkış eldem*” “alkış ve erdem” (Tekin, 2000, s. 77).

1.1. Ünlü Göçüşmesi: Bir söz zincirinde iki ya da daha fazla ünlünün yer değiştirmesidir.

1.1.1. İkili Ünlü Göçüşmesi: Türk literatüründe ünlü göçüşmesi örneklerinin daha az olduğu söylenmektedir. Durum belki gerçekten böyledir, belki de henüz yeteri kadar araştırılmadığı için böyle düşünülmektedir. Şimdilik bu tür için daha çok uzak göçüşmeden bahsedilebilir ($V_1-V_2 \sim V_2-V_1$): *ezan* ~ *azen*, *hebar* ~ *haber*, *asker* ~ *eskar*, *alev* ~ *elav*, *entari* ~ *anteri* (Caferoğlu, 1955, s. 2), *kitleyip* ~ *kitliyep*, *çıkmayınca* ~ *çıkmyanca* (Yıldırım, 1999, s. 660- 661), *bağırsak* ~ *bağarsıh* (Kök, 2016, s. 423), *terörist* ~ *töreris* (Şahin, 2017, s. 76), *helal* ~ *halel*, *esas* ~ *ases* (Gülseren, 1997, s. 107) ...vs. Türkçede iki ünlünün yanyana geldiği

durumlar çok az olsa da yakın ünlü göçüşmesi ihtimaller dışında tutulmamalıdır: ($V_1V_2 \sim V_2V_1$).

1.1.2. Üçlü Ünlü Göçüşmesi: Şimdilik yalnızca $V_1-V_2-V_3 \sim V_3-V_1-V_2$ yapısındaki *hikaye ~ hekiya* (Ersöz, 2013b, s. 556) örneğinde tespit edilebilmiştir.

1.2. Ünsüz Göçüşmesi: İki ya da daha fazla ünsüz yer değiştirebilir. İki ünsüzün yer değiştirdiği göçüşmeler ikili göçüşme; üç ünsüzün yer değiştirdiği örnekler ise üçlü göçüşme olarak adlandırılmıştır. “Üçlü göçüşme”, kelimenin ilk ve son hali esas alınarak yapılmış bir adlandırmadır. Bu türün bugüne kadar Türkiye Türkolojisinde tanımlanmadığı fark edilmiştir. Yalnızca Günay, Rize İli Ağızları adlı eserinde *ejdahar < ejderha, deremen < değirmen, hayin < hangi, karboga < kaburga* örneklerinden hareketle “hem bir ünsüzle bir ünlünün, hem de iki ünsüzün yer değiştirmiş olması mümkün görünüyor” (Günay, 1978, s. 98) diyerek, aslında kelimedeki üç sesin de yerinin değiştiğine dikkat çekmiştir.

1.2.1. İkili Ünsüz Göçüşmesi: Türkolojide en iyi bilinen göçüşme örnekleri bu gruptadır. Göçüşmeden bahseden her bir izahta, mutlaka (hatta bazen yalnızca) bu gruba ait örnekler sıralanır: *tezigin ~ tegzin-, erdem ~ edrem, artuk ~ adrok* (Eraslan, 2013, s. 85), *kirpik ~ kiprik, doğru ~ dorgi, göğsüne ~ gösgüne, akraba ~ arhaba...vs.* Ünsüz göçüşmelerinin bir kısmı yazı dilinde sabitlemiş, bir kısmı da yalnızca ağızlarla sınırlı kalmıştır. Örneğin, Karaağaç Türkiye Türkçesi yazı dilindeki *karşı* sözünün, *kaş + ru* yapısından geldiğini belirtir (Karaağaç, 1991, s. 86). Farsça *çehar + yek > çâr + yek > çeyrek* kelimesi de Türkiye Türkçesi yazı dilinde var olan başka bir göçüşme örneğidir (Coşkun, 2007, s. 364). Türk dilinin bir lehçesinde sadece ağızlarda görülen göçüşmeler, başka bir lehçesinde yazı dilinin bir parçası haline gelmiş olabilir. Örneğin, Türkiye Türkçesinin ağızlarında var olan *torpah, yarpah* kelimeleri, Azerbaycan Türkçesinde yazı dilinin bir unsurudur. Yakın ve uzak göçüşme türleri dikkate alınarak 1) $K_1K_2 \sim K_2K_1$ (*yaşmak ~ yamşak, taksî ~ taskî, gömlek ~ gölmek*) ya da 2) $K_1-K_2 \sim K_2-K_1$ (*ileri ~ ireli, şalter ~ şartel* (Gemalmaz, 1995, s. 208), *diyanet ~ dinayet* (Gülsevin, 2002, s. 74) şeklinde iki türünden bahsedilebilir.

$K_1-K_2K_2 \sim K_2-K_1K_1$ yapısındaki göçüşmelerde üç sesbirim değişmiştir ancak değişen ses çeşidi yalnızca ikidir. Ancak ünsüz ikizleşmesi ve tekleşmesi gibi olaylarla üç sesbirim rol oynuyormuş gibi görünmektedir. Bu yüzden bu tür göçüşmeler de bu grupta değerlendirilebilir: *tekeppir ~ tepekkir, lezzetli ~ zelletli* (Kök, 2016, s. 424)... vs.

Ünsüzler arasında gerçekleşen çaprazlamalar da bu kısma dahil edilebilir.³ Çaprazlamalar mizah veya espri yapma gibi sebeplerden başka genellikle dil ile zihin arasındaki uyumsuzluktan ya da telaffuz hatasından kaynaklanır. Dolayısıyla anlık olarak ortaya çıkarlar. Bu yüzden de geçici özellik taşırlar. Bu sebeple yukarıda örnekleri verilen kalıcı göçüşmelerden farklıdırlar:

kavuz karpun <kavun karpuz

yanayan kara < kanayan yara (Sarı, 2017, s. 89-92)

1.2.2. Üçlü Ünsüz Göçüşmesi: Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, dilbilimsel olarak üç ünsüzün aynı anda yer değiştirmesi mümkün değildir. Mutlaka önce biri, daha sonra diğeri yer değiştirmiş olmalıdır. Başka bir deyişle üçlü göçüşme, kelimenin ilk halinden sonra iki aşamada daha evrilmesiyle ortaya çıkmış olmalıdır: *yalvar-* > *yarval-* > *yavral-* gibi. *yalvar-* kelimesinde göçüşmenin her aşamasının dilde yaşayan örneği tespit edilebilmektedir. Fakat ortadaki aşama her zaman tanıklanamayabilir. Böyle durumlarda ortadaki aşama yalnızca tahmin edilebilir. Üçlü ünsüz göçüşmesinin eldeki örnekleri 123 şeklindeki ses sırasının 231'e dönmesinden ibarettir. Ancak ileride yapılacak kapsamlı çalışmalarla farklı türdeki üçlü göçüşmeler de tespit edilebilir. Şimdilik

$K_1K_2-K_3 \sim K_2K_3-K_1$: *yalvar-* ~ *yavral-* (Ersöz 2013a: 120), *şalvar* ~ *şavral* (Ulutaş 2007: 122), *görset-* ~ *göster-* (Ersöz, 2013b, s. 442) ve

$K_1-K_2K_3 \sim K_2-K_3K_1$: *orunduk* ~ *onduruk* “karyola” (Eren, 1953, s. 178)

örneklerine rastlanmıştır. Bu yapılarıdaki yer değiştirme, farklı şekillerde yorumlanmaya açıktır:

³ Bu tartışmalı bir konudur. Bazı araştırmacılar çaprazlamaları, neticede bir yer değiştirme gerçekleştiğinden, göçüşmeler arasına dahil eder. Bazı araştırmacılar da çaprazlamaların anlık bir dil hatası olmaları dolayısıyla, kalıcı göçüşmelerden ayrı tutmak gerektiğini düşünür. Eğer göçüşme, unsurların yer değiştirmesi olarak tanımlanıyorsa ve çaprazlamalar da bir yer değiştirmeden ibaretse bizce de göçüşmelere dahil edilebilir. Ancak ikisinin birbiriyle aynı olmadığı açıktır. Biri kalıcı, diğeri ise sadece bir dil hatası ile ortaya çıkmış geçici özellikteki bir yer değiştirmedir. Fakat “dilde bir durumun yalnızca bir kez bile ortaya çıkması, bunun yaygınlaşıp kalıcı hale gelme potansiyeli olduğu gösterir” gerçeğinden hareketle, çaprazlamalar da birer göçüşme adayı olarak değerlendirilebilir. Nihayetinde Türkiye Türkçesinin standart konuşma dilinde ya da örneğin Azerbaycan Türkçesindeki *torpah* kelimesinin ilk ortaya çıkışı da söyleyemeden ya da başka herhangi bir sebepten kaynaklanan bir telaffuz hatası değil miydi?!

a)

$$\begin{array}{ccc}
& \text{Önceki hali} & \text{Sonraki hali} \\
& \mathbf{1 \ 2 \ - \ 3} & \sim \mathbf{2 \ 3 \ - \ 1} \Rightarrow \text{Birinci bakış açısı} \\
\text{GÖÇÜŞME} \Rightarrow & \boxed{\mathbf{K_1}} \boxed{\mathbf{K_2-K_3}} & \sim \boxed{\mathbf{K_2 K_3}} \boxed{\mathbf{K_1}} \\
& \mathbf{1 \ 2} & \sim \mathbf{2 \ 1} \Rightarrow \text{İkinci bakış açısı}
\end{array}$$

b)

$$\begin{array}{ccc}
& \text{Önceki hali} & \text{Sonraki hali} \\
& \mathbf{1 \ - \ 2 \ 3} & \sim \mathbf{2 \ - \ 3 \ 1} \Rightarrow \text{Birinci bakış açısı} \\
\text{GÖÇÜŞME} \Rightarrow & \boxed{\mathbf{K_1-}} \boxed{\mathbf{K_2 K_3}} & \sim \boxed{\mathbf{K_2 - K_3}} \boxed{\mathbf{K_1}} \\
& \mathbf{1 \ 2} & \sim \mathbf{2 \ 1} \Rightarrow \text{İkinci bakış açısı}
\end{array}$$

Birinci bakış açısına göre, söz dizisindeki üç sesin birden yeri değişmiştir, ikinci bakış açısına göre kutucuklar içinde gruplandırılmış iki parçanın yeri değişmiştir. Bunlardan yalnızca birisi olmuş olmalıdır, ikisi birden doğru olamaz. O hâlde yer değiştirme hangi şekilde oldu?

Cevap için, bu yapılar arasındaki *mesafenin yeri* önemli bir ipucu sunmaktadır. Dikkat edilirse ünsüzler arasındaki mesafe, göçüşmeden önceki ve sonraki yapılarda yerini değiştirmemiştir. Sesler arasındaki mesafenin yerinin değişmemesi, kutucuklardaki grupların değil, sesbirimlerin yer değiştirdiğini kanıtlamaktadır. Çünkü eğer ikinci bakış açısındaki gibi bir göçüşme gerçekleşmiş olsaydı sesler arasındaki mesafenin de 1 ve 2 numaralı kutucuklarla bir bütün halinde değişmesi gerekirdi. Yani 1ve 2 numaralı kutucuklarından oluşan göçüşme aşağıdaki gibi sonlanmalıydı. Hâlbuki bu yapılardaki mesafe, a maddesinde sondaki iki ses arasında, b maddesinde baştaki iki ses arasında, yani eski sırasında kalmıştır:

$$\begin{array}{ccc}
\text{a)} & \boxed{\mathbf{K_1}} \boxed{\mathbf{K_2 - K_3}} \sim \boxed{\mathbf{K_2 - K_3}} \boxed{\mathbf{K_1}} & \Rightarrow \mathbf{K_1 K_2 - K_3} \sim \mathbf{K_2 K_3 - K_1} \\
& \mathbf{1 \ 2} \sim \mathbf{2 \ 1} & \mathbf{1 \ 2 - 3} \sim \mathbf{2 \ 3 - 1} \quad \checkmark
\end{array}$$

$$\begin{array}{ccc}
\text{b)} & \boxed{\mathbf{K_1-}} \boxed{\mathbf{K_2 K_3}} \sim \boxed{\mathbf{K_2 K_3}} \boxed{\mathbf{-K_1}} & \Rightarrow \mathbf{K_1 - K_2 K_3} \sim \mathbf{K_2 - K_3 K_1} \\
& \mathbf{1 \ 2} \sim \mathbf{2 \ 1} & \mathbf{1 - 2 \ 3} \sim \mathbf{2 - 3 \ 1} \quad \checkmark
\end{array}$$

1.3. Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi: İki veya daha fazla ünlü ve ünsüzün yer değiştirmesidir. Mevcut örneklerde ünlü ve ünsüzlerden oluşan iki, üç, dört, beş ve hatta altı sesin yer değiştirebildiği görülmüştür.

1.3.1. İkili Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi: Türkçede hem KV~VK, hem de VK~KV göçüşmelerine rastlanmaktadır. Tespit edilen tüm örnekleri komşu sesler arasında gerçekleşmiştir. Bu göçüşmeler, kelimenin başında, ortasında ya da sonunda olabilmektedir.

KV~VK için örnekler: Başta *sukut* ~ *uskut* “sükût, sessiz” (Caferoğlu, 1955, s. 7; DS 1993, s. 4043), *sıkır-~ıskır-* “ıslık çal-“ (Koç-Doğan, 2004, s. 129); ortada *müslüman* ~ *müsülman* (Toparlı, 2003, s. 99), *yarlıga-~yarılga-* “acıma, merhamet” (Argunşah-Güner, 2015, s. 878), *kimsene~kimesne*, *batlıcan~badılcan* (Caferoğlu, 1994, s. 152), *karlıgaç~karılgaç* (Tavkul, 2000, s. 245), *tecrübe~tecürbe* (Kök, 2016, s. 420); sonda *köprü~köbüür* (Toparlı, 2003, s. 95), *semri- ~ semir-* (Yılmaz, 2012), *tejri~tejir*, (Koç-Doğan, 2004, s. 129), *gayrı~gayır* (Tekin, 2007, s. 98) ...vs.

VK~KV için örnekler: Başta *ıslık* ~ *sılıh*, *ısmarla-~sımarla-* (Özkan, 1996, s. 93); ortada *yarımşar~yarmışar* (Özkan, 1996, s. 43), *ogırla-~ogrıla-*, *sekirt~sekrit-* (Hacıeminoğlu, 1996, s. 9), *yogurd~yogrud* (Eraslan, 2013, s. 85), *eğirdir~eyridir* (Daban, 2015, s. 44), *turp~trup* (Kök, 2016, s. 425); sonda *culah* ~ *çulha* (Yıldız, 1999, s. 336), *eşit-~esti-* (Koç-Doğan, 2004, s. 129) ...vs.

1.3.2. Üçlü Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi: Bir K sesinin komşu KV/VK dizilişi ile yer değiştirmesi sonucunda üç ünsüzün de kelime içindeki sırası, öncekine göre değişmiş olur. Ancak bu göçüşme türü, bir önceki maddede yer alan *üçlü ünsüz göçüşmesinden* farklıdır. Gerçekte “K” ve “KV/VK” şeklindeki iki parçanın birbirleri arasında yer değiştirmesinden ibarettir. Dolayısıyla iki değil, tek aşamalı bir yer değiştirmeden bahsedilebilir. Fakat bu yer değiştirme sonucunda her üç sesin de dizilişteki sırası değiştiğinden, bu göçüşme türü de *üçlü göçüşme* arasında değerlendirilmiştir. Üçlü göçüşme, kelime başında, sonunda ya da ortasında olabilir. Tespit edilen örnekleri şunlardır:

$V_1K_1K_2 \sim K_2V_1K_1$: *eçkü>keçi* (Yılmaz, 2012)

$K_1VK_2 \sim K_2K_1V$: *kükürt* ~ *kürküt*, *kaburga* ~ *karboga* (Günay, 1978, s. 98), *ödünc* ~ *öndüç* (Caferoğlu, 1955, s. 6), *kısım* ~ *kımsı* (Caferoğlu 1955: 7), *gügerçin* ~ *kürgüçün*, *komırska* ~ *kurmuska* “karınca” (Eren, 1953, s. 176-178), *pelesenk* ~ *pelensek* (Kök, 2016, s. 425) ... vs.

$K_1VK_2 \sim VK_2K_1$: *karyola* ~ *karolye* (İpek, 1997, s. 84), *davar~awdar* (Kök, 2016, s. 423)

$K_1K_2V \sim K_2VK_1$: *ejderha \sim ejdahar* (Günay, 1978, s. 98), *sarmusak \sim samursak* (Hacıeminoğlu, 1996, s. 9), *darbuka \sim dabırka* (Kök, 2016, s. 424)

1.3.3. Dörtlü Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi: Bir kelime içindeki dört sesin yer değiştirdiği örnekler rastlanabilir. Ancak tıpkı üçlü ünsüz göçüşmesinde olduğu gibi bu türün de kendi içinde birkaç aşamada evrildikten sonra son şeklini aldığı düşünülebilir. Pek çok ses yer değiştirdiğinden yalnızca ünlü veya yalnızca ünsüz türlerinden ziyade, ünlü-ünsüz karışık olan türleri ile karşılaşmaktadır. Tespit edilen örnekleri şunlardır:

$VK_1K_2K_3 \sim K_1VK_3K_2$: *yumurtka~yumrukta* (Kök, 2016, s. 411).

$V_1K_1K_2V_2 \sim V_2K_2K_1V_1$: *helva~havle* (Gülseren, 1997, s. 107)

$K_1V_1K_2K_3V_2 \sim K_1V_2K_3K_2V_1$: *tenha~tahne* (İpek, 2009, s. 381)

1.3.4. Beşli Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi: Tek örneği Gagauz Türkçesinde *ıslık* kelimesinde bulunmuştur. İlgili yerde örnek şöyle verilmiştir: *çalma babacum sıkılcaanı. sıkılcaanı* kelimesi için Özkan (1996, s. 93) şöyle bir seyir düşünür: *ıslıkcak>sılıkcak>sıklıcak>sıklıcaak+ım>sıklıcaanı*. Eğer böyleyse, kelimenin ilk ve son hallerine bakıldığında beş sesin de yer değiştirdiği hükmüne varılır: *ıslıkcak+ım \sim sıkılcaanı* ($V_1K_1K_2V_2K_3 \sim K_1V_1K_3K_2V_2$)

1.3.5. Altılı Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi: Bu türün de yalnızca bir örneği tespit edilebilmiştir. Aylin Çakır tarafından hazırlanan İzmir İli Ödemiş-Beydağ-Kiraz İlçesi ağız çalışmada *lahana* sözünün *inahla* şeklinde kullanıldığı belirtilmektedir (Çakır, 2018, s. 72). Çakır ile bu konuda yapılan görüşmede *lahana* sözünün ilgili yörede sürekli böyle söylendiği bilgisine ulaşılmış, böylece *inahla* şeklinin tek seferlik bir dil sürçmesi değil, göçüşmeyle yöre ağızında kalıcılaşmış bir varyant olduğu anlaşılmıştır: *lahana \sim inahla* ($K_1V_1K_2V_2K_3V_3 \sim V_3K_3V_2K_2K_1V_1$).

2. Hece Göçüşmesi: Söz dizisindeki hecelerin yer değiştirmesidir: *gibi \sim bigi, terekeme~teremeke* (Kök, 2016, s. 423), *muharebe~muhabere* (İpek, 1997, s. 84), *mütareke~mütakere* (İpek, 1997, s. 84) ... vs. Ancak bu örnekler ikili ünsüz göçüşmesi olarak değerlendirilebileceği gibi hece göçüşmesi olarak da düşünülebilir.

Çaprazlamalarda da hece göçüşmelerine rastlanır:

sandığın tahtası > tandığın sahtası (Demirci, 2015, s. 93)

3. Kelime Göçüşmesi: Bu tür göçüşmeler genellikle istemsiz olarak bir dil sürçmesi ile (bazen de eğlence amaçlı) ya da tamamen bilinçli olarak edebî veya hikemî amaçlarla yapılır (Demirci, 2015, s. 93):

Dil sürçmesinden kaynaklanan çaprazlamalara örnek (Demirci, 2015, s. 93):

Geçerli sebep > sebepli geçer

Ne alkolü memur bey > Ne memuru alkol bey

Tüylerim diken diken oldu > Dikenlerim tüy tüy oldu

Edebî ya da hikemî amaçlarla yapılan çaprazlamalara örnek (Demirci, 2015, s. 93):

Savaş değil barış istiyoruz > barış değil savaş istiyoruz

sözlerin büyükleri, büyüklerin sözleri

Sonuç

Türkçedeki göçüşmenin, mevcut literatürde tanımlandığından daha fazla türünün olduğu görülmüştür. Bu yüzden makalede göçüşmenin tanım ve tasnifi, bunları da kapsayacak şekilde yeniden ele alınmaya çalışılmıştır. Buna göre göçüşme tanımı “*bir söz zincirinde birbirlerine komşu olan ya olmayan birimlerin (ses, hece, kelime ...vs.) bilinçli ya da istemsiz bir şekilde yer değiştirmesidir*” şeklinde teklif edilmektedir. Türkçede göçüşme ses, hece ve kelime boyutunda olabilmektedir. Ünlü ve ünsüzler arasında bir yer değiştirme olan ses göçüşmesinde, 2, 3, 4, 5 veya 6 sesbirimin rol alabildiği tespit edilmiştir. Hece ve kelime göçüşmelerinde ise iki unsurun yer değiştirdiği görülmüştür. Ayrıca bir *yer değiştirme* hadisesi olduğundan çaprazlamaların da göçüşmeler dahilinde incelenebileceği düşünülmektedir.

Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinden ve ağızlarından tespit edilen göçüşme örneklerine göre, Türkçedeki göçüşme türleri şunlardır:

1. Ses Göçüşmesi

1.1. Ünlü Göçüşmesi

1.1.1. İkili Ünlü Göçüşmesi

1.1.2. Üçlü Ünlü Göçüşmesi

1.2. Ünsüz Göçüşmesi

1.2.1. İkili Ünsüz Göçüşmesi

1.2.2. Üçlü Ünsüz Göçüşmesi

1.3. Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

1.3.1. İkili Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

1.3.2. Üçlü Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

1.3.3. Dörtlü Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

1.3.4. Beşli Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

1.3.5. Altılı Ünlü-Ünsüz Göçüşmesi

2. Hece Göçüşmesi

3. Kelime Göçüşmesi

Kaynaklar

- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1974). *Türkçenin grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1955). Anadolu ağızlarındaki méthathése gelişmesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1-17.
- _____ (1994). *Anadolu diyalektolojisi üzerine malzeme-I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Coşkun, M. V. (2011). Standart Türkçede ses olaylarının sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde yeniden sınıflandırılması. 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Bildiriler I*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s. 347-367
- Çağırın, Ö. (1999). Türkiye Türkçesi ağızlarındaki ünsüz göçüşmelerinin kuruluş sistemi. 3. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çakır, A. (2018). *İzmir iki Ödemiş-Beydağ-Kiraz ilçesi ağızı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
- Daban, E. B. (2015). *Daday ilçesi ağızı (Kastamonu ili)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Demircan, Ö. (2001). *Türkçenin ses dizimi*. (İkinci Basım), İstanbul: DER Yayınları.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1953). Türk Dillerinde Metathése. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 161-180.
- Ergin, M. (1993). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi*. (20. Baskı), İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.
- Ersöz, S. (2013a). *Türkiye Ahıskalıları ağızı I. Cilt*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
- _____ (2013b). *Türkiye Ahıskalıları ağızı III. Cilt*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
- Gülseren, C. (1997). *Malatya ili ağızları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, T. (1978). *Rize ili ağızları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Güneş, S. (2009). *Anlatım bilgisi*. (5. Basım), İzmir.
- Hacıeminoğlu, N. (1996) *Karahanlı Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İpek, B. (1997). *Anadolu Ağızlarında Yabancı Kelimeler – Fonetik İnceleme-*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2009). Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yabancı Sözcüklerde Ünsüz Göçüşmeleri. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (1991). Eski metatez örnekleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6, 85-102.
- _____ (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. (Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kök, A. (2016). Modern Oğuz Türkçesi diyalektlerinde göçüşme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15), 406-430.
- Özkan, N. (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarı, İ. (2017). Bir Dil Sürçmesi Türü Olarak Çaprazlama ve Türkçe Örnekler Bağlamında Yapısal Özellikleri. *SUTAD (Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi)*, 42, 85-95.
- Şahin, F. (2017). *Kadınhanı ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tavkul, U. (2000). *Karaçay-Malkar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, F. (2007). Urum Türkçesi sesbilgisi üzerine bazı tespitler. *Karadeniz Araştırmaları*, 14, 93-100.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Toparlı, R. (2003). *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından derleme sözlüğü* (DS 1993). C: XI, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulutaş, İ. (2007). Metatez sistemi Türkçenin hece sistemiyle ilgili midir? *Bilig*, 43, 117-132.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yıldırım, F. (1999). Çukurova ağızlarında ünlü göçüşmesi. *3. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildiriler*, Adana: Adana Valiliği Yayınları.
- Yıldız, O. (1999). Dilimizdeki Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde görülen fonetik değişimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 321-338.
- Yılmaz, E. (2012). Türkiye Türkolojisi ve karşılaştırma(ma)lı dilbilim çalışmaları. *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, C: II, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, s.779-789.

Extended Abstract

Metathesis is defined as "changing place of two successive consonants in one word" in the Turkish dictionary. It has taken place in many grammar books or in the glossaries of the Turkish language. However, it has been noticed that the definitions and classifications made about the subject should be reviewed. Because the explanations in the form of "in a word", "between the consonants" or "between the two consonants" in the definitions come to the forefront. However, it has been found that the syllables and words also change place along with the voices in the metathesis in Turkish. Therefore, it was first tried to define a more comprehensive definition of metathesis, and then to classify the types of metathesis according to the elements that change place.

According to this, the metathesis, for which the definition *as consciously or unconsciously changing of place of the units which are adjacent or not adjacent to each other in a word chain (voice, syllable, word ... etc.)* has been suggested, has been divided into three as 1) Phonetic Metathesis; 2) Syllabic Metathesis and 3) Lexical Metathesis.

The types of metathesis that are detected in historical and contemporary Turkish are:

1. Phonetical Metathesis: Metathesis has been defined as replacement between only two sounds in the Turkish literature in generally. But metathesis samples where more sounds (such as 3, 4, 5 or even 6 voices) are replaced have been found in both historical and contemporary Turkish.

1.1. Vowel Metathesis : Vowel metathesis is the displacement of two or more vowels in a chain of words.

1.1.1. Binary Vowel Metathesis: $V_1-V_2 \sim V_2-V_1$: *ezan ~ azen, hebar ~ haber, asker ~ eskar, alev ~ elav, entari ~ anteri, kitleyip ~ kitliyep, çıkmayınca ~ çıkmıyanca, bağırsak ~ bağarısh, terörist ~ töreris, helal ~ halel, esas ~ ases ... etc.*

1.1.2. Triple Vowel Metathesis: $V_1-V_2-V_3 \sim V_3-V_1-V_2$: *hikaye ~ hekiya ... etc.*

1.2. Consonant Metathesis: Consonant metathesis is the displacement of two or more consonants in a chain of words.

1.2.1. Binary Consonant Metathesis: $K_1K_2 \sim K_2K_1$: *yaşmak~yamşak, taksi~taski, gömlek~gölmek, tezgin~tegzin-, erdem~edrem, artuk~adrok, kirpik~kiprik, doğru~dorgi, göğsüne~gösgüne, akraba~arhaba...vs. $K_1-K_2 \sim K_2-K_1$: ileri~ireli, şalter~şartel, diyanet~dinayet ... vs. $K_1-K_2K_2 \sim K_2-K_1K_1$: tekeppir ~ tepekkir, lezzetli~zelleli ... etc.*

1.2.2. Triple Consonant Metathesis: $K_1K_2-K_3 \sim K_2K_3-K_1$: *yalvar- ~ yavral-, şalvar ~ şavral görset- ~ göster- ... vs. $K_1-K_2K_3 \sim K_2-K_3K_1$: orunduk ~ onduruk ... etc.*

1.3. Vowel-Consonant Metathesis

1.3.1. Binary Vowel-Consonant Metathesis: $KV \sim VK$: *sukut ~ uskut "sükût, sessiz", sıkır- ~ ıskır- "ışık çal-", müslüman ~ müsülman, yarlığa~yarılga- "acıma, merhamet", kimsene~kimesne, bathıcan~badılcan, karlıgaç~karılgaç, tecrübe~tecürbe, köprü~kübür, semri- ~ semir-, teñri~teñir, gayrı~gayır ...vs. $VK \sim KV$: ıslık ~ sılh, ısmarla~sımarla-, yarımşar~yarmuşar, oğrıla~ogrıla-, sekirt-~sekirt-, yogurd~yogrud, eğirdir~eyridir, turp~trup, culah ~ çulha, eşit~esti- ... etc.*

1.3.2. Triple Vowel-Consonant Metathesis: $V_1K_1K_2 \sim K_2V_1K_1$: *eçkü>keçi... vs. $K_1VK_2 \sim K_2K_1V$: kükürt ~ kürküt, kaburga ~ karboga, ödünç ~ öndüç, kısım ~ kımsı, gügerçin ~ kürgüçün, komırska ~ kurmuska "karınca", pelesenk ~ pelensek ... vs. $K_1VK_2 \sim VK_2K_1$: karyola ~ karolye, davar~awdar ... vs. $K_1K_2V \sim K_2VK_1$: ejderha ~ ejdaha, sarmusak ~ samursak, darbuka ~ dabırka ... etc.*

1.3.3. Quaternary Vowel-Consonant Metathesis: $VK_1K_2K_3 \sim K_1VK_3K_2$: *yumurta~yumrukta ...vs. $V_1K_1K_2V_2 \sim V_2K_2K_1V_1$: helva~havle... vs. $K_1V_1K_2K_3V_2 \sim K_1V_2K_3K_2V_1$: tenha~tahne... etc.*

1.3.4. Quintet Vowel-Consonant Metathesis: $V_1K_1K_2V_2K_3 \sim K_1V_1K_3K_2V_2$: *ıslıkcaak+ını ~ sıkılcaanı ... etc.*

1.3.5. Six Vowel-Consonant Metathesis: $K_1V_1K_2V_2K_3V_3 \sim V_3K_3V_2K_2K_1V_1$: *lahana ~ inahla ... etc.*

2. **Syllabic Metathesis:** *gibi ~ bigi, terekeme-teremeke, muharebe-muhabere, mütareke-mütakere... vs. sandığın tahtası > tandığın sahtası ... etc.*

3. **Lexical Metathesis:** *Geçerli sebep > sebepli geçer, ne alkolü memur bey > ne memuru alkol bey, tüylerim diken diken oldu > dikenlerim tüy tüy oldu, savaş değil barış istiyoruz > barış değil savaş istiyoruz, sözlerin büyükleri, büyüklerin sözleri ... etc.*

As a result, the type of metathesis in Turkish is more than known in the related literature. So in this article definition and classification of metathesis has been tried to be re-discussed. Finally, definition of the metathesis, *as consciously or unconsciously changing of place of the units which are adjacent or not adjacent to each other in a word chain (voice, syllable, word ... etc.)* has been suggested. It has been determined that 2, 3, 4, 5, or 6 phonemes may play a role in phonetic metathesis, which is a displacement between vowels and consonants. In the case of syllables and word displacements, two elements have been replaced.